

Viešoji konsultacija dėl žemės ūkio kooperacijos skatinimo: kooperacijos žinių sklaidos modelio sukūrimas ir teisinio reglamentavimo tobulinimas

2020 m. kovo mėn., Vilnius

KONTEKSTAS

Lietuvos žemės ūkis yra poliarizuotas: 89 proc. sudaro ūkiai iki 20 ha. Pavieniui veikiantys smulkūs ūkiai šiandienos rinkos sąlygomis susiduria su darbo našumo ir išlikimo iššūkiais. Vieno užimtojo žemės ūkyje per metus sukuriama pridėtinė vertė yra tik 13 tūkst. EUR, o tai yra beveik 2 kartus mažiau už ES vidurkį (Statistikos departamentas, Pasaulio bankas). Mokslininkų tyrimai ir užsienio šalių patirtys įrodo, jog per bendradarbiavimą ir kooperacinę veiklą smulkieji ūkiai gali ne tik išlikti, bet ir padidinti savo produktyvumą bei užsitikrinti aukštesnes pajamas. Per kooperatyvą veikiantys ūkininkai tampa labiau konkurencingi ir padidina savo derybines galias. Deja, kitaip nei vakarų ES šalyse ir Skandinavijoje, Lietuvoje kooperacija tarp ūkininkų nėra paplitusi. Remiantis Žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) duomenimis, tik 12 proc. šalies žemės ūkių yra įsitraukę į kooperatyvus. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) tyrimai atskleidė, jog ūkininkams trūksta kooperacijos žinių, o informacija nėra prieinama ir suprantama. Ūkininkai sunkiai supranta kooperatyvo apčiuopiamą naudą, o socializmo iškreipta praeities praktika ir kolūkių šešėlis ūkininkus klaidina ir atstumia. Nors Žemės ūkio ministerija (ŽŪM) vykdo kooperacijos plėtros politiką, tačiau per pastaruosius dešimtmečius reikšmingų rezultatų pasiekti nepavyko: kooperacijos plėtra vyksta vangiai, ūkininkams trūksta žinių ir įgūdžių, o kooperacijos mokymų ir konsultavimo organizavimas vyksta fragmentuotai ir nekokybiškai. 2014–2018 m. kooperacijos skatinimui ir plėtrai per ūkininkų mokymą ir konsultavimą iš nacionalinio biudžeto buvo išmokėta tik 2,9 proc. visų mokymams ir konsultavimui išmokėtų lėšų (ŽŪM). Kooperacijos žinių ir įgūdžių vystymas nėra prioritetas tarp ūkininkams teikiamų mokymų ir konsultacijų, tai vyksta nenuosekliai, nėra aiškios kooperacijos skatinimo ir komunikacijos strategijos, todėl žinių sklaida yra neefektyvi ir nepasiekia ūkininkų.

VYKDYTA KONSULTACIJA IR JOS TIKSLAS

Konsultacijos tikslas - gauti išsamius pirminius duomenis apie kooperatyvo valdymo iššūkius ir „minkštųjų“ (švietimo) priemonių poreikį bei išsiaiškinti, kokius švietimo metodus kooperatyvai naudoja. Išgryninti siūlymus ir priemones kooperacijai skatinti. Ši informacija pasitarnaus kuriant kooperacijos žinių sklaidos modelį ir teikiant rekomendacijas dėl kooperacijos plėtros.

VIEŠOSIOS POLITIKOS PRIORITETAS

Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių planas.

IV PRIORITETAS. Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra.

4.5. Kryptis. Tausaus ir konkurencingo žemės bei maisto ūkio stiprinimas.

4.5.1. Darbas. Ūkininkų derybinės galios stiprinimas ir konkurencingumo didinimas.

-Žemės ūkio produkcijos perdirbimo kooperatyvų kūrimosi ir veiklos rėmimo modelio įdiegimas.

-Ūkininkų kompetencijų inovatyvių bendradarbiavimo formų (klasteriai, tinklai) srityje stiprinimas parengiant ir įgyvendinant vadovų ir kooperatyvų narių mokymo (kursų) programą, viešinant inovatyvių bendradarbiavimo formų pritaikymo galimybes ir skleidžiant gerąją praktiką.

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija.

Ilgalaikiai tikslai – sukurti ekonomiškai efektyvų ir konkurencingą žemės ūkį, pagrįstą mažesnių poveikį aplinkai darančiu ūkininkavimu, plėtoti ekologinius ūkius ir aukštos kokybės sertifikuotą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, tausoti gamtos išteklius.

KONSULTACIJOS DALYVIAI

- Tyrime dalyvavę ūkininkai, kooperatyvų nariai ir atstovai;
- Žemės ūkio sektoriaus institucijos ir jų darbuotojai:
 - LR Žemės ūkio ministerija;
 - LR Žemės ūkio rūmai;
 - VŠĮ Kaimo verslo ir rinkų plėtros agentūros;
 - Žemės ūkio konsultavimo tarnyba;

KONSULTACIJOS METODAS

- Vytauto Didžiojo universiteto žemės ūkio akademija;
- Lietuvos Agrarinės Ekonomikos Institutas;
- Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų asociacija „Kooperacijos kelias“;
- Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų asociacija.

Kadangi problema yra kompleksinė, nuspręsta taikyti kelis metodus. Siekiant sužinoti suinteresuotų šalių nuomones skirtingais klausimais naudoti šie metodai: giluminiai interviu, apskritojo stalo diskusija su ekspertais ir fokus grupės diskusijos.

Giluminis interviu metodas buvo naudojamas siekiant gauti išsamius pirminius duomenis apie kooperatyvo valdymo iššūkius ir „minkštųjų“ (švietimo) priemonių poreikį bei išsiaiškinti, kokius švietimo metodus kooperatyvai naudoja.

Apskritojo stalo diskusijoje dalyvavo 30 ekspertų, tarp jų: mokslininkai, žemės ūkio politikos formuotojai, asociacijų ir kooperatyvų atstovai. Ekspertams buvo pristatyti atlikto kooperatyvų ir ūkininkų tyrimo rezultatai. Šios diskusijos metu ekspertai pasidalino savo įžvalgomis ir siūlymais, papildė rekomendacijas kooperacijos skatinimui.

Fokus grupės diskusijos suteikė galimybę išdiskutuoti kaip turėtų būti vykdomas kooperacijos skatinimas, kas trukdo smulkių ūkių bendradarbiavimui ir kaip „Versli Lietuva“, „Spiečiai“ gali prisidėti savo teikiamomis paslaugomis prie kooperacijos plėtos.

KONSULTACIJOS REZULTATAI

KOOPERATYVŲ IR ŪKININKŲ TYRIMAS TAIKANT INTERVIU METODĄ

Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad:

- pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria ūkininkai ir kooperatyvai, yra:
 - ūkininkų ūkių dydžių skirtumai ir dėl to galimi konfliktai tarp didelio ir mažo nario ūkininko, nes jų per kooperatyvą vykdoma apyvarta labai skiriasi. Nariai, kurie turi ženkliai didesnę apyvartą, tikisi svaresnio balso;
 - naudos nematymas. Respondentai teigia, jog dauguma nori gauti ir pamatyti naudą dabar, tačiau kooperatyvo veiklos pradžioje to reikia sugebėti išlaukti. Jaunieji ūkininkai - respondentai kitaip žiūri, jie įvertina ne tik finansinę naudą. Nariai ateina ir dėl socialinių privalumų, nes kooperatyvas jiems sutaupo darbo laiko išteklius ir suteikia didelį bendraminčių ratą. Vyresniosios kartos respondentai yra linkę labiau manyti, kad viską gali pasidaryti vieni;
 - nemaži įsikūrimo kaštai. Kuriantis kooperatyvui reikalingos ne tik išlaidos, susijusios su patalpų nuoma, bet, taip pat, ir su administracijos darbuotojų samdymu;
 - žinių ir kooperatyvo narių edukacijos trūkumas. Nariai dažnai nesupranta savo pareigų ir savininkiškumo, nėra aktyviai įsitraukę į kooperatyvo veiklą. Respondentai teigia, jog trūksta praktinių kooperacijos mokymų;
 - valdymo iššūkiai. Naujai įsikūrusiam kooperatyvui atsiranda daug vidinių iššūkių, pavyzdžiui, užsitarnauti narių palaikymą ir suvaldyti jų lūkesčius. Respondentai teigia, jog dažnai sudėtinga susitarti dėl skirtingų interesų ir nuomonių.
- švietimo ir žinių būdai, kurie prisidėtų prie kooperacijos plėtos:
 - respondentai pasisako neigiamai apie mokymus, kurie vyksta seminaro forma. Tokie seminarai, pasak tyrimo dalyvių, didesnį susidomėjimą ir naudą galėtų atnešti tik tuo atveju, jei seminarus vestų ne teoretikai, bet specialistai-praktikai, kurie jau turi sukaupę gerą patirtį, ir remdamiesi asmenine patirtimi gali atsakyti kaip suvaldyti konkrečius kooperatyvo iššūkius;
 - pasak tyrimo dalyvių, „sause“ seminarų teorija rezultato neatneš. Iššeitis - inovatyvūs mokymosi būdai. Vienas jų - individuali konsultacija, kuomet kompetentingas konsultantas, turintis ne tik teorinių žinių, bet jas ir praktikuojantis, padėtų jas individualiai pritaikyti. Ūkininkai teigia, jog tokios konsultacijos yra reikalingos visose kooperatyvo veiklos stadijose: nuo idėjos įsisteigimo iki krizių valdymo ir iššūkių įveikimo;

- Respondentai, taip pat, atkreipė dėmesį, kad tik konsultavimo - neužteks. Pasak ūkininkų, vien per knygą dirbti neišmokysi, tam reikalinga praktika ir įgūdžių formavimas. O tai, pasak jų, geriausia įgyti per „lauko dienas“, kuomet visa diena skiriama vizitui į kooperatyvą. Tokiu būdu yra ne tik susipažįstama su gera praktika, pamatant ir įvertinant situacijos iššūkius ir rezultatus realiai, bet ir užmezgami ar stiprinami ryšiai tarp kooperatyvų;
- gerasis pavyzdys ir geroji praktika – tai, kas įkvėpė ar skatina ūkininkus imtis iniciatyvos ir burtis į kooperatyvus. Respondentai teigia, jog pastovus bendravimas ir patirties dalinimasis per grupę ar asociaciją turi didesnę vertę ir rezultatą, nei vienetiniai renginiai ar konferencijos;
- naujai įsikūrę ir veiklą pradėję kooperatyvai pabrėžė, jog pačiam kooperatyvui reikia daug informacijos, mentorystės ir mokymų, nes susiduria su daug neaiškumų, nežino kaip veikti, ką taikyti ir kaip įveikti vidinius kooperatyvo iššūkius. Pasak kooperatyvų vadovų, tokiais atvejais yra ypač svarbi pagalba iš jau sėkmingai veikiančio kooperatyvo.

Siūlymai:

- 1| Kooperatyvų veiklą reglamentuojančio Kooperatyvų įstatymo tobulinimas žemės ūki kooperatyvų pripažinimo klausimais.
- 2| Sukurti kooperacijos informacinę skiltį Žemės ūkio ministerijos puslapyje.
- 3| Apsvarstyti paramos kooperatyvų veiklos pradžia priemones.
- 4| Sukurti kooperacijos koordinatoriaus pareigybę Žemės ūkio ministerijoje.
- 5| Tradicinius teorinius kooperacijos seminarus keisti inovatyviais mokymosi ir žinių perdavimo būdais, tokiais kaip: mentorystė, diskusijų grupės ir „lauko dienos“.

KONSULTACIJOS REZULTATAI

APSKRITOJO STALO DISKUSIJA SU ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIAUS EKSPERTAIS

Apskritojo stalo diskusijos metu buvo aptarti:

- ūkininkų ir kooperatyvo tyrimo rezultatai:
 - iššūkiai, su kuriais susiduria ūkininkai ir kooperatyvai;
 - tyrimo respondentų siūlymai kooperacijos plėtrai skatinti;
 - kooperacijos švietimo ir žinių dalijimosi svarba.
- ekspertų įžvalgos ir pasiūlymai:
 - konsultavimo, informavimo ir žinių sklaidos paramos priemonės turi būti įgyvendinamos įtraukiant kooperatyvus ir asociacijas;
 - įgalinti kooperatyvus teikti mokymo paslaugų įsigijimo paraiškas, tuomet konsultavimas atitiks kooperatyvo ir ūkininko poreikį;
 - reikia viešai prieinamo kooperacijos specialistų sąrašo;
 - reikalinga akreditacija kooperacijos konsultantams;
 - reikalingi pokyčiai Lietuvos Respublikos Kooperatinių Bendrovių Įstatyme;
 - atverti duomenis, kad būtų galima tiksliai sekti kooperacijos situaciją Lietuvoje;
 - didinti kooperacijos idėjos kokybišką viešinimą;
 - Valstybė turi strategiškai skatinti antro lygio kooperatyvus;
 - grąžinti paramą kooperatyvo įsikūrimui.

Siūlymai:

- 1| Pakeisti konsultavimo taisyklių finansavimo tvarką, jog dėl konsultacijų gavimo kooperacijos plėtros klausimais galėtų kreiptis ir patys kooperatyvai.

2| Sukurti naują konsultantų akreditavimo sritį konsultuojant kooperacijos, bendradarbiavimo ir veiklos efektyvinimo klausimais.

3| Pareigoti Registrų centrą teikti duomenis apie kooperatyvų situaciją šalyje.

4| Sukurti 12 mėn. kooperacijos viešinimo kampaniją.

KONSULTACIJOS REZULTATAI

FOKUS GRUPĖS DISKUSIJOS APIE KOOPERATYVŲ SKATINIMO PRIEMONES IR ŽINIŲ SKLAIDOS BŪDUS

Fokus grupės diskusijų metu buvo aptarti:

- iki šiol taikyti neefektyvūs tradiciniai kooperacijos seminarai;
- inovatyvūs žinių sklaidos būdai ir kaip jie praktiškai veiktų;
- kooperatyvų mentorystė ir individualių konsultacijų galimybės;
- ūkininkų konsultavimo integravimas į VšĮ „Versli Lietuva“ teikiamas paslaugas;
- bendradarbystės centrų „Spiečius“ panaudojimas kooperatyvo veiklos pradžiai;
- gerųjų pavyzdžių sklaida per regiono kooperatyvą;
- fiktyvių kooperatyvų pavyzdžių pasekmės;
- susistemintos informacijos kooperacijos tema trūkumas;
- būdai, kaip efektyviai panaudoti ir skleisti kooperacijos geruosius pavyzdžius.

Siūlymai:

1| Informuoti ūkininkus ir kooperatyvus apie „Versli Lietuva“ teikiamų paslaugų pritaikymą ir panaudojimą.

2| Rasti ir įtraukti kooperatyvų mentorus į „Versli Lietuva“ naujai kuriamą verslo mentorių platformą.

3| Sukurti kooperacijos skiltį, kaip vieną iš galimų juridinių verslo formų, „Versli Lietuva“ puslapyje.

TOLIMESNI ŽINGSNIAI

Viešosios konsultacijos rezultatai bus naudojami rengiant kooperacijos žinių sklaidos modelį ir teikiant kooperacijos skatinimo pasiūlymus.

KONSULTACIJOS VERTINIMAS

Viešosios konsultacijos metu išpildyti visi jos plane numatyti įgyvendinimo rodikliai.

- Surengta 15 viešosios konsultacijos renginių su ūkininkais, kooperatyvų atstovais, žemės ūkio sektoriaus ekspertais ir viešųjų institucijų atstovais.
- Dalyvių skaičius: tyrime dalyvavo 20 kooperatyvų atstovų, apskritojo stalo diskusijoje – 30 ekspertų, keturiose fokus grupės diskusijose – 80 ūkininkų.
- Daugiau nei pusė respondentų siūlymų integruoti į parengtą kooperacijos žinių sklaidos modelį. Taip pat, pateiktos rekomendacijos dėl kooperacijos plėtros.

IŠMOKTOS VIEŠOSIOS KONSULTACIJOS VYKDYMO PAMOKOS

Viešosios konsultacijos atlikimas patobulino mūsų darbo organizavimo ir laiko valdymo įgūdžius bei padidino suvokimą apie viešųjų konsultacijų ir suinteresuotų šalių įtraukimo svarbą ir naudą.

Bendraudami su ūkininkais ir kooperatyvų atstovais supratome, jog reali situacija ir patirtys labai skiriasi nuo tik institucinio situacijos vertinimo, todėl siekiant stebėti ir sekti šalies situaciją, būtinas betarpiškas bendravimas ir konsultavimasis su suinteresuotomis šalimis.

ASMUO KONTAKTAMS

Vėjūna Žalalytė | „Kurk Lietuvai“ projektų vadovė | vejuna.zalalyte@kurkl.lt

Tomas Jankus | „Kurk Lietuvai“ projektų vadovas | tomas.jankus@kurkl.lt



2a. Tikslo ir uždavinių forma

<p>Nagrinėjama viešosios politikos problema</p>	
<p>Konsultacijos tikslas</p>	
<p>Konsultacijos uždaviniai</p>	
<p>Kaip rezultatai bus panaudojami?</p>	



3a. Tikslinių grupių sąrašo forma

Nr.	Atstovaujama visuomenės dalis	Tikslinė grupė / organizacija



6a. Konsultacijos komandos forma

Komandos narys	Asmuo	Atsakomybės
Konsultacijos lyderis		
Temos kuratoriai		
Komunikacijos specialistas		
Organizatorius		
Moderatorius		

7a. Veiklų vykdymo grafiko forma

	Rugsėjis		Spalis			Lapkritis			Gruodis			Sausis			Vasaris			Kovas	Atsakingas											
	2	9	16	#	#	7	14	21	#	4	11	18	#	2	9	16	#	#		6	13	#	#	3	10	17	#	2		
1. Veikla																														
Konsultacijos planavimas																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Esamos situacijos analizė																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Susitikimai su ekspertais																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Išgryninta problema ir tikslas																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Užsienio šalių analizė																														T.Jankus ir V.Žalalytė
2. Veikla																														
Ūkininkų ir kooperatyvų konsultacijos vykdymas																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Pravestos 4 fokus grupių diskusijos																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Aplankyta ir apklausta 10 kooperatyvų																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Rezultatų apibendrinimas																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Vizualus rezultatų pateikimas į prezentaciją																														T.Jankus ir V.Žalalytė
3. Veikla																														
Apskritojo stalo diskusija su ekspertais																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Surengta 30 ekspertų diskusija rezultatams aptarti																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Išgryninti ir papildyti siūlymai kooperacijai skatinti																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Ekspertų įtraukimas į siūlymų įgyvendinimo veiksmus																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Apibendrinti respondentų siūlymai pristatyti Seime																														T.Jankus ir V.Žalalytė
4. Veikla																														
Siūlymų įgyvendinimas																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Siūlymai dėl įstatymo pakeitimo pristatyti ŽŪM darbo grupėje																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Pravestas susitikimų ciklas konsultavimo taisyklių tobulinimui																														V.Žalalytė ir ŽŪM švietimo skyriaus vedėjas D. Liutikas
Suderinta kooperatyvų mentorstė su Versli Lietuva																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Suderinta ŽŪM kooperacijos idėjos viešinimo kampanija																														V.Žalalytė ir ŽŪM viešųjų ryšių vedėjas R. Gorbačiovas
Sukurta kooperacijos informacinė skiltis																														T.Jankus
n. Veikla																														
Rezultatų viešinimas																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Kooperacijos gerosios patirties dalijimosi konferencija																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Renginio metu pristatytas žinių sklaidos modelis																														T.Jankus ir V.Žalalytė
Renginio metu ištestuoti praktiniai mokymosi būdai																														T.Jankus ir V.Žalalytė



10a. Vertinimo rodiklių forma

Rodiklis	Aprašymas	Siekiamą reikšmę
Procesui vertinti		
Poveikiui vertinti		



18a. Vertinimo klausimynas

Proceso
vertinimas



18a. Vertinimo klausimynas

Poveikio
vertinimas
